

Kjerris Mølle genskabes med respekt for det gamle håndværk

Der bliver ikke sprunget over, hvor gærdet er lavest i restaureringen af den gamle vandmølle i Femmøller, men omfanget har fået ejer til at genoverveje sine planer.

Da Michael Stegger Jensen flyttede sit borgmesterkontor til Femmøller for nylig, lagde han vejen forbi Kjerris Mølle, hvor han fik en rundvisning af Kim Uno Mogensen (bagerst i billedet) og Torben Oxbøll. Foto: Anne Frank Henriksen

I 2018 sad shippingmand og speditør, Kim Uno Mogensen, i sit hjem i Odder og surfede lidt på nettet. Han faldt over en ejendom, som var Statens ejendomsselskab, Freja ejendomme A/S, havde til salg. En gammel, forfalden vandmølle for foden af Mols Bjerge i Femmøller, der havde stået tom i tre år.

Efter et besøg på Kjerris Mølle samme efterår var det afgjort.

»Jeg blev bare helt forelsket i stedet. Det er ikke, fordi jeg som sådan har haft en stor interesse for gamle bygninger tidligere, og jeg har heller ikke rigtigt ret meget forstand på det, men jeg vidste med det samme, at det her sted skulle reddes, og dermed også den kulturhistorie, der knytter sig hertil,« fortæller han, mens han forsøger at overdøve håndværkerne, der lige nu arbejder i det gamle stuehus.«

Hvad man ikke har forstand, må man have i gode kontakter, og det er her arkitekt og bygningskonstruktør Torben Oxbøll kommer ind i billedet. Han og Kim havde en fælles bekendt, og samtidig havde han netop stiftet sin egen virksomhed, LANDHUS. En tegnestue med fuld fokus på den niche, det er at bevare, ombygge og istandsætte historiske huse.

Og skal man restaurere en gammel mølle og vel at mærke ikke med hurtige og nemme løsninger, men med ambitionen om med gammelt håndværk og oprindelige materialer at komme så tæt på møllens oprindelige udseende, som muligt, så er Torben Oxbøll den rette mand.

Arkitekt Torben Oxbøll fra tegnestuen LANDHUS, som leder renoveringen af Kjerris Mølle tegner og fortæller om det ambitiøse projekt til borgmester Michael Stegger Jensen. Foto: Anne Frank Henriksen.

Sådan så Kjerris Møllens stuehus ud, da Kim Uno Mogensen købte det i 2018. Arkivfoto

Stuehuset, der farvemæssigt er bragt tilbage til dets oprindelige udseende med gule vægge, røde spær og grønne vinduer. Med tiden vil ejeren også sætte de andre bygninger i stand. Foto: Anne Frank Henriksen

Fra fem til fire møller

Femmøller, der oprindeligt hed Essendrup, bestod ud over sine vandmøller kun af en enkelt gård. Omkring 1790 vandt navnet Femmøller indpas som angivelse for stedet, hvor fem vandmøller lå side om side langs Mølleåen. Overmølle, Kjerris Mølle, Glads Mølle, Skovmøllen og Ravns Mølle som alle var placeret ved Mølleåen. Ravns Mølle nedbrændte i 1688, med navnet Femmøller bestod.

Ingen af møllerne er i dag funktionsdygtige.

»En af Kjerris Mølles største kvaliteter er uden tvivl den oplevelse, man får af det samlede anlæg. Møllergården har mange bevaringsværdige kvaliteter, der fortæller en lang udviklingshistorie – både i landbrug og mølleri, men også gennem mange generationers liv og levned,« siger Torben Oxbøll.

Der er sket en del ændringer på Kjerris Mølle gennem dens ca. 350 års historie, og en del af dem af den mere pragmatiske slags. For eksempel blev stråtaget i 1930'erne efter sigende erstattet af et zinktag, senere eternitplader, som så igen blev udskiftet til tegl og kviste i 1940'erne. Dertil nye 'moderne' vinduer og nedrivning af oprindelige vægge indendørs. I 1960'erne blev der lavet en tilbygning på stuehuset, og udlængerne blev desuden bygget sammen.

Men trods de mange ændringer, sammenbygninger og funktionsskift, er der stort set sket inden for rammerne, og anlægget er forblevet en samlet helhed. De samlede bevaringsmæssige værdier for stuehus og udlænger er fastsat til henholdsvis 2 og 1 i Slots- og Kulturstyrelsens database FBBI visionsplanen for restaurering af Kjerris Møller, har Kim Uno Mogensen og Torben Oxbøll sammen i 2018 formuleret følgende:

»Bygningsanlægget søges bevaret og tabte eller truede kvaliteter genskabt. Det er ejerens intension at genskabe Kjerris Mølle som et aktiv for lokalområdet og nationalparkens mange gæster. Dels som en kulturhistorisk attraktion med funktionsdygtigt mølleri, der genskaber og formidler den unikke betydning, møllerne har haft i Danmark gennem tiden. Dels med rekreative funktioner i forbindelse med nationalparkens vandruter, der løber lige gennem baghaven i noget af det mest kuperede og smukke terræn i Mols Bjerger.«

Siden er der løbet meget vand i mølleåen.

Stemmeværket, eller muren, der holder vandet inde i mølledammen, er blevet toprenoveret efter den styrtede sammen i 2019. Foto: Anne Frank Henriksen

Det nye stråtag på stuehuset bagerst på billedet får det gamle på længerne til at se lidt flatterende ud. I første omgang vil Kim Uno Mogensen dog kun lappe tagene på møllens andre bygninger, da projektet er blevet både mere omfattende dyrere end forventet. Foto: Anne Frank Henriksen

Rød og gul

Første etape i planen fra 2018 var stuehuset. Lige, da holdet skulle til at gå i gang i starten af 2019, satte et kraftigt regnskyl en stopper for arbejdet. Den fik nemlig den mur, som stemmer vandet op i mølledammen, til at bryde sammen, så vandet løb ud og ned i haven. Dammen samler vand fra den å, som i tidernes morgen har forsynet de fem møller med vand, så der var rigeligt af det.

Der gik et helt år med at få styr på dam og stemmeværk og i 2020 startede Torben Oxbøll og hans nøje udvalgte team af håndværkere, hvoraf flere er lokale, restaureringen af stuehuset. Det er igen tækket med strå, udført af tækkemand Søren Fur, og det blev fejret med rejsegilde i september 2022. De moderne vinduer er taget ud, og der er snedkereret nye, som svarer til de oprindelige. Alle materialer i hele byggeriet er historiske og traditionelle, og der bliver ikke taget nogen nemme løsninger.

Ved at skrape lidt i bindingsværket, kunne Torben Oxbøll konstatere, at stuehuset oprindeligt har haft okkergule tavler med rødt tømmer, og det bliver det derfor igen nu. Til malearbejdet har han hentet en pensioneret maler ind, Simon Kinch, som bruger timevis på at finde den helt rigtige farvesætning til bindingsværk, vinduer og vægge, og selv blander linoliemaling og kalkfarver.

Alle vægge er pudsede, ingen gipsplader. Under de nye gulve er der isolering og gulvvarme for at undgå radiatorerne, som jo stemmer dårligt overens med husets udseende for flere hundrede år siden. I væggene er der træfiberisolering, og ingen dampspærre, for huset skal kunne ånde.

Simon Kinch står for at male huset. Han er pensioneret maler, har arbejdet med kalkmaleri i mange år, og blander selv farverne, så de får den helt rigtige nuance. Her maler han vinduerne veruna-grønne. Foto: Anne Frank Henriksen

Kalkfarver i vindueskarmen i stuehuset på Kjerris Mølle, som den erfarne maler, Simon Kinch, selv blander for at ramme den helt rigtige farve. Foto: Anne Frank Henriksen

Rundt omkring i stuehuset, som lige nu er en byggeplads, ligger der farveprøver. Det gælder om at ramme den helt rigtige tone, hvis man vil så tæt på det oprindelige udtryk som muligt på møllegården. Foto: Anne Frank Henriksen

Kobberfad fra 1700-tallet

Det gamle ildsted er genskabt, og det samme er størstedelen af husets ruminddeling. Torben Oxbøll bevarer alt, hvad der kan bevares, og så holder han godt øje med nedrivninger af historiske huse rundt omkring i det danske land, for nogle steder gemmer på guld. Folk ved det bare ikke.

»Der nedrives mange gamle gårde i disse år, og brugbare og værdifulde materialer ender derfor tit på lossepladsen, uden respekt for deres iboende bygnings- og kulturhistorie«

Derfor bruger Torben Oxbøll lang tid på at lede. Han har blandt andet fundet otte gamle fyldingsdøre, på en gård som skulle rives ned og som nu skal bruges i restaureringen på Kjerris Mølle.

Han er typen, der er grundig, nøjsom og vedholdende, og det var også på den måde, det lykkedes ham at få en gammel kobberbalje 'hjem' igen.

Fra 1979 til 2015 var Kjerris Mølle bolig for Mols Bjerges skovfogedpar, Winnie og Kim Friis Egefjord. I huset var der dengang en gammel gruekedel og i den en kobberbalje. Da parret flyttede, syntes herren af huset at baljen skulle medbringes og bruges til brænde. Det lykkedes Torben Oxbøll at spore sig frem til Kim Friis Egefjords enke, Winnie, som kunne oplyse ham om, at hun egentlig aldrig havde kunnet lide den balje, så den måtte han hjertens gerne tage med tilbage til møllen. Baljen stammer fra 1700-tallet, og er nu tilbage - dog i en nyrestaureret gruekedel.

Dyrere end forventet

Borgmester Michael Stegger Jensen besøgte for nylig møllen, da han flyttede sit borgmesterkontor til Femmøller. Han fik en rundvisning af Torben Oxbøll og Kim Uno Mogensen, og flere gange viste borgmesteren tegn på lettelse over, at han, som selv for nylig har købt hus, ikke skulle varetage den store restaureringsopgave, der er i at få bygningerne tilbage deres oprindelige tilstand. Eller så tæt, som man kan komme.

Da Michael Stegger Jensen flyttede sit borgmesterkontor til Femmøller for nylig, lagde han vejen forbi Kjerris Mølle, hvor han fik en rundvisning af Kim Uno Mogensen (th.) og Torben Oxbøll. Foto: Anne Frank Henriksen

Det har hele tiden været ambitionen, men den har vist sig at være en dyr en af slagsen, fortæller Kim Uno Mogensen.

»I visionerne har vi beskrevet, hvordan vi vil sætte alle bygningerne i stand og endda genetablere den gamle mølle, så der igen kan komme en fungerende vandmølle i Femmøller. Men jeg må bare sige, at bare hovedhuset her er blevet en meget større og dyrere opgave, end jeg nogensinde har regnet med.«

Hvor dyrt, vil han ikke ud med, men det har i hvert fald betydet, at såvel de næste etaper som de allerførste store planer om Bed & Breakfast, hesteudlejning og restauration nok kommer til at vente på sig.

»Vi håber at blive færdige med stuehuset i sensommeren. Så lapper vi de værste steder i tagene på de andre bygninger, og så tror jeg, vi lige tager en pause, før vi går videre.«

Kim Uno Mogensen har ikke helt bestemt endnu, hvad stuehuset skal bruges til, men det bliver højst sandsynligt noget udlejning.

»Der er mange, der har spurgt mig, hvad i alverden, jeg vil med det her sted, og hvorfor jeg bruger så mange timer og kroner på det, men jeg har ikke fortrudt et sekund. Vi er helt kompromisløse i de løsninger, vi vælger, og jeg har det virkelig godt med at have genskabt et helt unikt stykke kulturarv. Vi er ikke helt i mål endnu, men Kjerris Mølle er mere oprindelig lige nu, end den har været længe.«